

Johansson, M. & Nygren-Landgårds, C. (2008). Slöjdpedagogiska utmaningar. I G. Björk (Red.). *Samtid & Framtid. Pedagogisk forskning vid ÅA. Jubileumsrapport 90 år*. (Vetenskapligt granskad rapport Nr 26/2008, s. 55–68) Vasa, Finland: Pedagogiska fakulteten, Åbo Akademi.

Marléne Johansson & Christina Nygren-Landgårds

Slöjdpedagogiska utmaningar

I alla tider har människan utifrån idéer bearbetat material med hjälp av olika redskap till föremål. Förmågan att bearbeta fysiska material och omvandla dem till föremål är ett grundläggande sätt att tänka och uttrycka sig och central för människans kunskapsutveckling (Säljö, 2008). I skolan är slöjddämnet förhållandevis ensamt om att låta barn och ungdomar utvecklas i denna kunskapsform. Slöjdaktiviteter förekommer både i dagligt liv, på fritiden, i yrkeslivet och i skola och utbildning. Slöjdaktiviteter i vardagen kan konstateras ha sin givna plats och funktion, medan diskussionen kring de slöjdpedagogiska dimensionerna inte alltid är givna. Detta beror delvis på avsaknaden av forskning och ett eget vetenskapsområde. I Finland har dock slöjdområdet en egen plats i vetenskapssamfundet, varför ett nordiskt forskningssamarbete naturligt har kunnat utvecklas. Syftet med denna artikel är att lyfta fram den nordiska slöjdforskningen och dess position då det gäller de slöjdpedagogiska utmaningarna med fokus på samhället slöjdundervisningen i lärarutbildningen, slöjdlärares professionalism och lärandeprocessen genom slöjdverksamhet.

Slöjdbegreppet

Obligatorisk slöjdundervisning inom den grundläggande utbildningen finns främst i de nordiska länderna, benämnda som slöjd (Finland och Sverige), käsi-työ (fi: Finland), kunst- og håndverk (Norge), duodji (Sameslöjd), håndarbejde och sløjd (Danmark) och heimilisfræði och mynd- og handment (Island).

Själva slöjdbegreppet finns omskrivet i Östgötalagen redan på 1300-talet:

Slöjd är ett gammalt rent nordiskt ord, på fornsvenska *slöghö*, senare *slögd*, som ordet skrefs ännu in på detta århundrade; isländska *sloegd*. I svensk skrift är det känt från Östgötalagen, (äldsta handskriften från mitten af 1300-talet, ehuru lagen väl är skriven långt förut) där ordet står i en mening som lyder på nysvenska: "hvad de afla (förvärfva sig) med sin tjenst eller med köpskap eller med andra *slöjder*". (Salomon, 1893, s. 65)

Termen slöjd kommer sålunda från ett fornsvenskt ord *slöghp*, som står för slughet, flitighet, skicklighet, kunnighet och klokhet och av *slögher*, egenskapen att vara händig, flink, hantverksskicklig, konstfärdig, förfaren, skicklig, fyndig och påhittig (Svenska akademis ordbok, 1981). Begreppets innebörd är fortfarande aktuell för människan och samhället. Enligt Lindfors (1992) kan begreppet slöjd idag avse slöjdarbete i hemmen (husbehovsslöjd, hemslöjd), yrkesmässigt

slöjdande (hantverk), konstnärligt slöjdande (konsthantverk, konstslöjd), eller som ett samlingsnamn för undervisning i slöjdens olika material (utbildningsrelaterad slöjd) på alla nivåer i utbildningssystemet.

Finland införde – som det första landet i Europa – slöjd (handarbete för flickor och handarbete för gossar) som obligatoriska ämnen år 1866 i enlighet med Cygnæus skrift om folkskolan i Finland (Cygnæus, 1861; Peltonen, 1999). Cygnæus upplevelser av behoven i det Finländska samhället och hans erfarenheter från resor till Europa och övriga världen bidrog till övertygelsen om att slöjden, handarbetet, var betydande för folks bildningsnivå och samhällets utveckling och att den nationella slöjdkulturen kunde bevaras och dess nivå höjas genom skolslöjd. Folkets slöjdkultur överfördes inte till folkskolan utan blev skolslöjd genom läroplaner och bildningsuppdrag. Även den svenska skolslöjdens pionjärer såsom Otto Salomon (1849–1907) och Hulda Lundin (1847–1921) betonade slöjdämnetets pedagogiska värde (Thorbjörnsson, 2008). Syftet med slöjdämnet var inte att förbereda för hantverksyrken utan kunskapsområdet skulle ses som en del av allmänbildning för barn- och ungdomar. Detta kan sägas gälla än idag och i Finland är slöjdämnet, som består av ämnesområdena textilslöjd och teknisk slöjd, ett gemensamt obligatoriskt ämne för alla elever i åk 1-7, medan det är ett valbart ämne på årskurs 8-9 samt i gymnasiet. I Sverige är slöjdämnet obligatoriskt genom hela grundskolan. I gymnasieskolan finns utbildningsalternativ inom slöjdområdet.

Undervisning inom slöjdområdet har alltid varit en naturlig del av det mänskliga samhället. Tidigt har det även funnits undervisning i organiserad form som frivillig eller lokal verksamhet i Norden. I Finland har skolslöjden varit obligatorisk sedan 140 år tillbaka. Även i resten av Norden har skolslöjden funnits med på schemat från folkskolans införande men blev obligatoriskt först under 1900-talet. Detta betyder att i Norden har i princip alla ungdomar och vuxna som gått i skola deltagit i slöjdundervisning. Alla dessa personer har erfarenheter och uppfattningar om slöjdämnet. Samtidigt är det pedagogiska slöjdområdet sparsamt utforskat. Det innebär att man långt, t.o.m. vid sammanställning av olika pedagogiska styrdokument, baserat uppfattningen om slöjdämnetets pedagogiska uppgifter på personliga och kollektiva tolkningar. De personliga erfarenheterna varierar rimligen beroende på var och när man deltagit i skolslöjden. (Nygren-Landgårds, 2000)

Skolverkets nationella utvärdering (Skolverket, 2005) av slöjdämnet i Sverige har visat att slöjden intar en särställning i den svenska grundskolan i flera avseenden. Slöjdämnet är det ämne i utvärderingen där eleverna uppfattar att de har störst inflytande och den framträdande bilden är att slöjd intresserar eleverna, att de upplever engagemang, att de får ta ansvar och att de anstränger sig att göra sitt bästa samt att de uppfattar att slöjd är ett av de roligaste ämnena i grundskolan. Eleverna har också uttryckt sig i positiva ordalag vad gäller trivsel och välbefinnande. Men trots att eleverna uttrycker förnöjsamhet med slöjdundervisningen, menar de att de inte lär sig något och föräldrarnas uppfattning av slöjd-

ämnet uttrycker en viss tveksamhet då det gäller betydelsen av slöjdkunskaperna för barnens framtid. (Myndigheten för skolutveckling, 2007; Johansson & Hasselskog, 2008). Bristen på forskningsresultat bidrar till att liknande resonemang förs vidare från generation till generation. Enligt Gulliksen (2006) tillåts begreppsförståelse inom ämnesområden som saknar vetenskapliga traditioner ofta att fladdra iväg med fördomar, tro, makt och aktuella trender. Därför gäller det för det slöjdpedagogiska vetenskapsområdet att utveckla forskningsbaserad kunskap om slöjdämnets pedagogiska förtjänster. Det är således av högsta prioritet för det slöjdpedagogiska vetenskapsområdet att informera om forskningsresultat i samhället bland föräldrar, lärare, lärarutbildare, politiker med flera.

Slöjdverksamhet och slöjdundervisning är sålunda inget nytt fenomen, men det som behövs är forskning kring slöjdpedagogiska frågor. Det är angeläget att kunna visa på de alltid aktuella grundläggande kunskaper och färdigheter som slöjdverksamhet genererar och som alla barn och ungdomar behöver få tillgång till även i framtidens samhälle. Slöjdpedagogikens utmaningar kan därför sägas vara att framlägga forskningsresultat som visar på slöjdämnets didaktiska och pedagogiska möjligheter inom alla utbildningsnivåer i utbildningssystemet och att utbilda för pedagogisk tillämpning och utbildningspolitiskt beaktande av forskningsresultaten.

Slöjdpedagogisk forskning i Norden

Då slöjd eller hantverk utövas som allmänbildande respektive yrkesutbildande ämne uppstår ett synnerligen mångfacetterat och komplicerat hierarkiskt system. Produktions- och edukationsprocesser pågår samtidigt. Vid teorigenerering måste många olika basvetenskaper anlitas, både ämnesrelaterade och pedagogiska. (Lindfors, 1997, s. 24)

Citatet från em. professor Linnéa Lindfors rapport om analys av slöjdpedagogisk forskning visar att slöjdpedagogik som undervisnings- och forskningsfält har en multiteoretisk grund. Även professor Juhani Peltonens modell (1995, s. 68) av slöjdpedagogisk forskning visar på detta. Enligt modellen utgör slöjdprocessen skolslöjdens grundval. Den förverkligas i en teknologisk och social omgivning som varierar beroende på sammanhanget. Lindfors och Peltonen framhåller att den pedagogiska slöjden ska förbereda eleven för att klara en produktionsprocess i vilken omgivning som helst, d.v.s. fostra till handlingsberedskap. Det slöjdpedagogiska forskningsparadigmet bygger således på att det i skolslöjden är elevens slöjdverksamhet som utgör utgångspunkt för lärandeprocessen. Detta gäller även utbildningsrelaterad slöjd på alla nivåer i utbildningssystemet. Därmed studerar slöjdpedagogiken slöjdverksamhet och lärande som en integrerad helhet ur olika synvinklar och av olika nivåer inom det slöjdpedagogiska helhetssystemet.

I Finland finns slöjdpedagogik som huvudämne vid Åbo Akademi och Åbo universitet. Sålunda är det vid dessa universitet som vetenskapsområdet har byggts

upp och där forskning inom slöjdpedagogik i första hand samlats, därtill finns vid dessa universitet utbildning av magistrar och doktorer i slöjdpedagogik. Forskning som tangerar det slöjdpedagogiska området återfinns dock inom varje universitet i Finland.

Vid Åbo Akademi har em. professor Linnéa Lindfors (1992) klarlagt slöjdpedagogikens ämnes- och metodologirelaterade grund och utarbetat en modell för slöjdverksamhet som helhetssystem i en pedagogisk kontext. Modellen har utgjort grund för uppbyggnaden av vetenskapsområdet och den slöjdpedagogiska utbildningen vid universitetet samt fungerat som en grundläggande förståelse i eller utgångspunkt för flera forskningsprojekt. Vartefter forskningen inom slöjdpedagogiken har utvecklats har även modellen preciserats. Idag bedrivs mångsidig slöjdpedagogisk forskning vid Åbo Akademi samtidigt som vetenskapsområdet p.g.a. sin unga ålder och svaga representation vid universiteten lider stor brist på forskning inom många av de sektorer som Lindfors modell lyfter fram. Nedan görs ett försök att visa på de forskningsfält som det till en del forskats inom och vilka fält som helt saknar forskning och därmed utgör en av de utmaningar som den slöjdpedagogiska forskningen har.

Den forskning som em. professor Lindfors bidragit med till den slöjdpedagogiska forskningen kan kategoriseras som grundforskning och berör de flesta av slöjdpedagogikens deldiscipliner (se t.ex. Lindfors, 1999). Genom Lindfors forskning har man bl.a. kunnat påvisa att slöjd är en personrelaterad och slöjdteknologiskt betingad, helhetsorganiserad arbetsverksamhet som i sig omfattar formgivning, planering av tillverkning och tillverkning av slöjdprodukter. Verksamheten styrs av slöjdarens motiv till verksamheten i relation till hans/hennes önskan om resultatet och pågår under en viss tid i växelverkan med social och kulturell kontext samt traditioner. Typiskt för verksamheten är att den tillfredställer individuella behov, såväl psykiska som fysiska. Då slöjdverksamheten genomförs i en edukativ kontext integreras den i det pedagogisk-didaktiska helhetssystemet.

Lindfors (1995, ss. 146-147) konstaterar att den forskning som hade bedrivits fram till 1995, då hon analyserade den slöjdpedagogiska forskningen, främst var fokuserad på skolslöjden utifrån elevens och lärarens perspektiv och att forskning i framtiden borde inriktas på undervisningen inom lärarutbildningen. Likaså hade forskningen inriktats enbart på några av slöjdpedagogikens deldiscipliner, d.v.s. slöjddidaktik, slöjdteknologi och slöjdpsykologi, medan områden som slöjdekonomi, slöjdsociologi, slöjdetnologi och slöjdekologi så gott som saknade forskning. Under tiden som gått efter Lindfors kartläggning har dock en del forskning rättat till den problematik hon beskriver, medan en del kvarstår och vartefter utbildning och samhälle utvecklas föds naturligtvis nya forskningsbehov.

Professorn i slöjdpedagogik vid Åbo universitet, Juhani Peltonen har på filosofisk grund utarbetat modeller för slöjdpedagogikens forsknings- och utbildningsfält. Som exempel kan nämnas teorin om lärarprofessionen, teorin om produk-

tionsprocessens didaktik samt teorin om produktkonstruktionens teknologi (se t.ex. Peltonen, 1995). Ett centralt resultat i Peltonens forskning är diskussionen om didaktisk transformering. Peltonen anser att studerande skall lära sig transformera sin egen slöjdprocess till elevens slöjdprocess. Sålunda bör man i lärarutbildningen ge de studerande möjlighet att bedriva slöjdverksamhet i syfte att didaktiskt och pedagogiskt kunna analysera och förstå verksamhet. Förståelsen är en förutsättning för utveckling av skolslöjden. I forskningen visar Peltonen således på ett behov av att i lärarutbildningen fokusera på slöjdläro-studerandes medvetande om slöjdprocessens olika beståndsdelar för att i undervisningen kunna använda slöjdprocessen som utgångspunkt för fostran.

Ulla Suojanen som verkat som professor både inom slöjdvetenskapen vid Helsingfors universitet och vid Åbo Akademi som professor i slöjdpedagogik har dels på basen av em. professorn i slöjdvetenskap Pirkko Anttilas (t.ex. 1993) forskning om slöjdprocessen, dels utifrån egen aktionsforskningsbaserade forskning utarbetat både didaktiska och metodologiska böcker för slöjdområdet (t.ex. 1993). Förutom detta återfinns Suojanens forskningsresultat även inom ämnesområdena företagsamhetsfostran (1999) och principen om hållbar utveckling (1997). I forskningen konstaterar Suojanen att de övergripande fostransområdena ännu är relativt outforskade inom det slöjdpedagogiska området, liksom slöjdens betydelse i samhällsutvecklingen (2000).

Vidare har nuvarande professorn i slöjdpedagogik vid Åbo Akademi, Christina Nygren-Landgårds, tagit fram resultat om slöjdpedagogisk ideologi vid lärarutbildningen (2000) och skolslöjden, slöjdundervisning och -utbildning i relation till samhällsutvecklingen utifrån ett nordiskt perspektiv (2003b) samt slöjdundervisningens möjligheter att fostra till företagsamhet (2003a). Nygren-Landgårds forskning visar att varje lärarstuderande, slöjdlärare och lärarutbildare innehar en egen pedagogisk/didaktisk uppfattning om edukativ slöjd samtidigt som hon lyfter fram att mer kunskap skulle behövas om införande och tillämpning av forskningsresultat som en naturlig del i undervisningen inom lärarutbildningen för att dels medvetandegöra de studerande och lärarutbildarna om deras egna tankar, dels utveckla tankarna till att grunda sig på forskningsbaserad kunskap. I förlängningen förväntas den forskningsanknutna medvetenheten i lärarutbildningen öka förståelsen för slöjdämnets pedagogiska möjligheter i samhälle och skola. I en artikel (2003c) diskuterar Nygren-Landgårds slöjdpedagogik som forskningsfält. Artikelns syfte är att visa på behovet av å ena sidan helhetssyn, å andra sidan fokusering vid forskning inom det slöjdpedagogiska området. En problematik inom den slöjdpedagogiska forskningen tycks vara att finna balans i resonemangen om slöjden som verksamhetsfält och slöjden som edukativ förståelsegrund, vilket skulle vara en förutsättning för en helhetsförståelse av slöjd som edukativ verksamhet.

Docenten vid Göteborgs universitet och tillika docenten i slöjdpedagogik vid Åbo Akademis pedagogiska fakultet Marlène Johanssons forskning (2002, 2006, 2008a, 2008b) fokuserar ett sociokulturellt forskningsperspektiv i slöjdundervis-

ning. Johansson har även deltagit i nationella utvärderingar av slöjdamnet i Sverige, senast 2003-2005, (Myndigheten för skolutveckling, 2007; Skolverket, 2005). De nationella utvärderingarna har visat på flera förtjänster exempelvis att eleverna upplever intresse, engagemang och inflytande i slöjdamnet. Däremot uppger elever inte att de lärt sig något som de kan ha nytta av i vidare studier eller i yrkesliv. Lärarna lyfter inte tillräckligt vad eleverna lär sig för elever, föräldrar eller skolledare. Lärandet behöver lyftas i görandet. Utvärderingarnas resultat om skolans slöjdämne har dock fler förtjänster än brister och då grundskolans slöjdämne sällan är med i större undersökningar är forskningsresultaten viktiga både för ämnet och för andra forskningsområden. Ett fåtal studier har bedrivits i skolans slöjdverksamhet. Snarare har forskningen handlat om slöjd än varit resultat framtagna under slöjdverksamhet i skolslöjd. Hur det kan gå till att lära sig slöjda i skolans slöjdpraktik är dokumenterat med hjälp av videoinspelningar och mikroanalyser i studier av Johansson (2002; Johansson & Illum, 2008). Forskningen visar hur slöjdaktiviteter är kommunikativa i flera bemärkelser och hur interaktion sker med hjälp av verbala och icke-verbala redskap. Redskap, verktyg och maskiner som används under slöjdarbetet bär på tidigare generationers inbyggda kunskaper. Text och bilder används som medierande resurser under slöjdaktiviteter. Eleverna lär sig tänka och arbeta med redskap och material och erbjuds rika tillfällen för sinnliga och estetiska upplevelser. Slöjdföremål och arbetsprocess blir meningsbärande gränsobjekt mellan generationer och kulturformer. Redskap, arbetsprocesser och slöjdföremål blir till gränsobjekt mellan skola, hem, fritid och också ofta över generationsgränser och kulturer. Johansson konstaterar att forskningen visar att slöjdens pedagogiska förtjänster ligger i det engagemang som bidrar till lärande med hjälp av material och redskap till föremål, men att vi fortfarande vet för lite om komplexiteten i lärandet för att bättre medvetandegöra elever, lärare, beslutsfattare och forskare om slöjdamnet bidrag för barn och ungdomar i skolan.

Doktorerna i slöjdpedagogik vid Åbo Akademi, Eva Malmberg, Lazaro Morena Herrera och Mia Porko-Hudd har bidragit med ytterligare forskning inom slöjdpedagogiken och då särskilt med fokus på skolslöjden. Malmbergs avhandling (1995) fokuserar särskilt på handledningsdimensionen vid slöjdundervisning, medan Herreras avhandling (1998) fokuserar på utvecklingen av den kubanska slöjden och Porko-Hudds avhandling (2005) analyserar ett virtuellt läromedel för skolslöjden.

Även vid Åbo universitet har flera personer doktorerat inom slöjdpedagogik. Nämnas kan Seija Kojonkoski-Rännäli (1998) som gör en filosofiskt grundad analys av slöjden som verksamhetsfenomen, Pasi Kankare (1997) vars avhandling behandlar fenomenet teknologisk läskunnighet, Mika Metsärinne (2003) med forskning om självstyrt slöjdlärande, Jaana Lepistö (2004) vars avhandling studerar slöjden som fostrande medel och Kalle Virta (2004) som undersöker hur lärarstudier genom virtuella hjälpmedel i slöjdundervisningen kan öka sitt självstyrda lärande och medvetenhet.

Även i övriga Norden är den slöjdpedagogiska forskningen en bristvara. Situationen försvåras ytterligare av att man är tvungen att söka sig till närliggande vetenskapsområden såsom pedagogik, arkitektur, etnologi och hushållsvetenskap, emedan slöjd inte finns som vetenskapsområde. Avsaknaden av slöjd som vetenskapsområde har dels färgat den forskning som bedrivits, dels försvårat de praktiska omständigheterna för slöjdforskare. Främst har den sparsamma forskningen berört historiska, etnologiska och tekniska ämnesområden. Delar av forskningsresultat från de olika vetenskapsområdena har dock kunnat användas inom det slöjdpedagogiska området, nedan nämns endast några.

I Norge har Else-Mari Halvorsson (1996) studerat kulturöverföring och estetiska dimensioner i skolan, Jorunn Spord Borgen (1997) har problematiserat skillnader i novisers och mästars utövande i norskt hantverk, Steinar Kjosavik (1998) har utfört en historisk genomgång av utvecklingen av det norska slöjddämnet och Marte Gulliksen (2006) har forskat om skillnader i vad som är möjligt att lära i olika lärarutbildningar i slöjdområdet.

Inom den samiska slöjden, duodji, har Maja Dunfjeld (1996) analyserat olika uttryck i samiska föremål. På Island har Gudrun Helgadottir (1997) forskat om slöjdlärares reflektioner om läroplaner.

I Danmark har Minna Kragelund (1996) bidragit med en historisk tillbakablick om kvinnorna bakom den textila slöjdundervisningen och Bent Illum (2004) har bedrivit forskning i dansk slöjdundervisning om hur elever lär sig i dialog med redskap och material.

I Sverige har Kristina Malmberg (2002) studerat generationslärande inom knyppling på några estländska öar, Jan Sjögren (1997) har forskat om kunskap och teknik och Britt-Marie Berge (1992) har studerat genus och slöjdläroplaner. Kajsa Borg (2001) har forskat om det svenska slöjddämnets läroplaner och vilka avtryck slöjdundervisningen har genererat och Marléne Johansson (2002) har forskat i skolans slöjdpraktik och hur och vad elever lär sig när de slöjdar. Borg och Johansson deltar i ett, av svenska Vetenskapsrådet finansierat, större forskningsprojekt om kommunikation och lärande i slöjdpraktiker (Lindström, Borg, Johansson & Lindberg, 2003).

Flera av ovan nämnda forskningsområden har initierats genom samverkan inom den nordiska organisationen NordFo (nordiskt forum för forskning och utvecklingsarbete inom slöjdundervisning och -utbildning). Den nordiska forskningen visar främst resultat inom historisk forskning och läroplansteori som lett till resonemang om slöjddämnets framväxt och position i dagens samhälle. Samtidigt kan konstateras att mer slöjdpedagogisk forskning om lärarutbildning, slöjdlärares professionalism och lärande genom slöjdverksamhet behöver initieras i relation till sociala och kulturella likheter och skillnader för framtida samhällsutveckling.

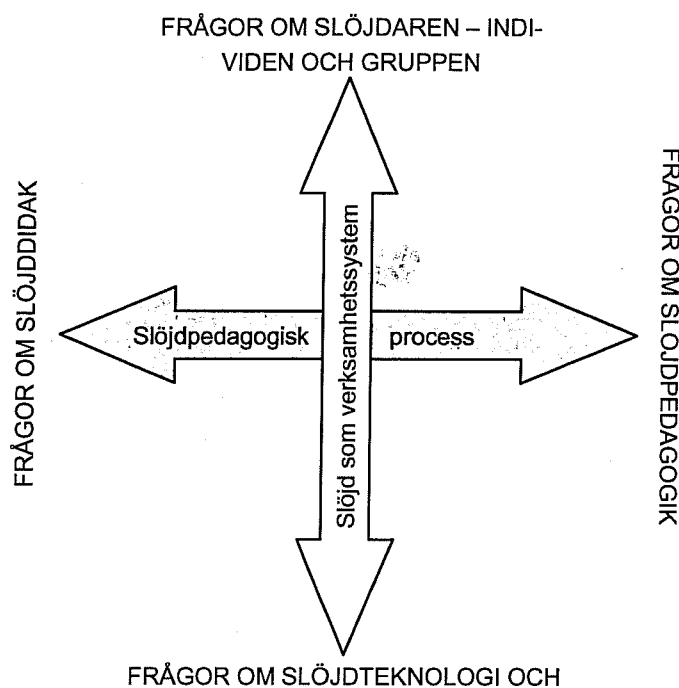
Slöjdpedagogiska utmaningar i fokus

I relation till det slöjdpedagogiska vetenskapsområdet vid Åbo Akademi i Vasa har, med hänvisning till de slöjdpedagogiska utmaningar som framkommit ovan, ett slöjdpedagogiskt centra byggts upp genom nordiskt samarbete (Nykvist, 2008). Initiativet är en naturlig följd av att slöjdpedagogik som vetenskapsområde i nuläget är akademiserat enbart i Finland och att det är möjligt att studera inom magister- och doktorsprogram i slöjdpedagogik enbart i Finland. En bidragande orsak är även att undervisningsspråket vid ÅA är svenska och att slöjdpedagogiken som vetenskapsområde vid ÅA inkluderar hela slöjddämnet, både textilslöjd och teknisk slöjd.

Syftet med centret är att erbjuda nationella och internationella slöjdlärostudier och -lärare studier, fortbildning och deltagande i utvecklings- och forskningsprojekt. På grund av de ovan beskrivna omständigheterna finns ett nordiskt behov av magistrar och disputerade inom ämnet. Målet är därmed förutom att bidra till slöjdpedagogisk forskning även att erbjuda möjligheter för examina på magister- och doktorsnivå. Till centrat finns för nuvarande 11 aktiva forskarstudierande anknutna, varav fem är från Finland och sex är från Sverige, Norge, Grönland och Danmark. Utöver grund- och fördjupningsnivåer i slöjdpedagogik samordnas arbetet med både inhemska och nordiska doktorander i det slöjdpedagogiska centrat i Vasa. Verksamheten inom centret bygger vidare på erfarenheter och samarbete inom organisationen NordFo (Nordiskt forum för forskning och utvecklingsarbete inom slöjdundervisning och -utbildning) och Unizon-Kvarkenprojektet LUIS (Läroutbildningar i samverkan).

Inom centret utarbetas enskilda studieprogram vilka i sin tur relateras till det ordinarie studieprogrammet för kandidat-, magister- och doktorsexamen i slöjdpedagogik vid Åbo Akademi. Studierna genomförs i enlighet med den form av studier som respektive examen kräver. Då det gäller forskarutbildningen kan utöver det ordinarie studieutbudet även särskilda nordiska kurser och seminarier, liksom även handledning, erbjudas i enlighet med den geografiska spridning som studerandena har.

Utöver arrangerandet av utbildnings- och fortbildningsmöjligheter utgör centrets verksamhet även en grund för stimulans av nya inhemska och utländska slöjdlärostudierade forskningsprojekt. Nya infallsvinklar stärker pågående forskning och nya forskarteam bildas då forskare från olika delar av Norden möts. Inom det nordiska forskarteamet som möts genom det slöjdpedagogiska centrats verksamhet och forskarutbildning har ett gemensamt forskningsintresse utvecklats med fokus på slöjdundervisningen i läroutbildningen, slöjdlärostudierens professionalism och lärandeprocessen genom slöjdverksamhet. Relaterat till Nygren-Landgårds modell av slöjdpedagogik som forskningsfält kan man se att den nordiska slöjdforskningen befinner sig på fältet *slöjdprocessen* inkluderande slöjddidaktiska och slöjdpedagogiska frågor, men med ett särskilt intresse för frågor rörande relationen lärande, slöjdteknologi, omgivning/kultur och människan som slöjda-re (figur 1).

Figur 1. Slöjdpedagogik som forskningsfält (modifierad modell från Nygren-Landgårds, 2003c)

Frågorna som ställs inom det nordiska forskningsprojektet är sålunda dels slöjddidaktiska med särskilt fokus på undervisningsaspekter ur lärarens, undervisningskontextens och elevens perspektiv, dels slöjdpedagogiska med fokus på lärandeaspekter i individuellt, sociokulturellt och samhälleligt perspektiv:

1. Hur utveckla undervisningen i slöjd inom lärarutbildningen som har till syfte att inte enbart utveckla kunskap om den egna slöjdprocessen, utan dessutom att förstå slöjdprocessen som ett pedagogiskt helhetssystem och utveckla de studerandes pedagogiska förståelse i deras yrkesroll som slöjdlärare. Problematiken ligger inom fältet mänsklig medvetenhet, pedagogisk ideologi och didaktiska möjligheter.
2. Vilka möjligheter för professionell utveckling har en slöjdlärare inom sin yrkeskarriär, hur ter sig slöjdlärarens vardag och vilka förväntningar ställs på honom/henne som pedagog och vilka förväntningar har slöjdläraren på sin arbetsplats i relation till sitt pedagogiska uppdrag.

3. Hur framträder slöjdverksamhetens särart i relation till mänskligt beteende och lärande? Vilken är relationen mellan ideologi, teori och praxis i slöjdverksamheten, hur påverkas slöjdprocessen av undervisningens olika lösningar i form av metoder och undervisningskontext och hur samspelar slöjdverksamheten med kulturella och sociala betingelser?

Förutom professor Nygren-Landgårds, docent Johansson och akademilektor Porko-Hudd inkluderas 11 forskarstuderande i slöjdpedagogik i forskningsteamet. Forskarstuderandena är olika långt komna i forskarutbildningen men här nedan ges en kortfattad översikt av pågående projekt:

12 st dec 2008

- forskning och utveckling av handledningsmetoder i slöjdpedagogik inom lärarutbildningen;
- analys av lärarstuderandes reflektioner och förändringar av synen på lärarrollen över tid;
- forskning om sambandet mellan lärarstuderandens studier i slöjdpedagogisk teori och praktikperioderna i skolan;
- analys av lärares professionella utveckling under arbetet i skolans slöjdundervisning;
- analys av slöjddämets möjligheter att utveckla handlingsberedskap och företagsamhet i skolan;
- problematisering och analys av begreppen teori och praktik i relation till slöjdkunnande;
- analys av lärarstudenters arbetsprocesser och tankar i samband med konstruktioner under utomhusslöjd;
- analys av textila artefakter som kulturbärande fenomen för att komma åt dess inbyggda kunskaper och lärprocesser;
- studie av skolelevs arbete med olika material och hur mötet med hantverk och kultur kan gestaltas;
- studie av verbal- och icke-verbäl interaktion och lärande under samiskt och grönländskt slöjdarbete och hur professionen i hantverket utvecklas under lärprocessen;
- problematisering av hur ungdomar lär sig slöjdaktiviteter på exempelvis stickcaféer, under musikfestivaler och genom den s.k. grafittislöjd som pågår i offentliga rum i relation till det lärande som erbjuds i skolslöjden.

✕

Sammanfattningsvis kan konstateras att forskarstuderandes projekt berör skolslöjd, lärarutbildning och lärande inom slöjdverksamhet men också slöjdpedagogiska situationer utanför institutionella lärmiljöer. Forskningen är främst kvalitativa

* artefaktens inbyggda kunskaper (materiella & immateriella).
Lärandet undervisar i äldre modedräkter utifrån sömnad,
kvinnors fostran och utbildning.

tiv då fokus är riktat mot mänskliga aktiviteter och lärande under slöjdverksamhet.

Den slöjdpedagogiska forskningen bidrar till att slöjdens kunskapskvalitéer blir mer kända och att uppfattningar om slöjd baseras på vetenskaplig grund. Om slöjddämnet kunskapsområde blir mer känt kan reflektion om lärande diskuteras mot andra praktiker exempelvis kunskaper i en tandläkarpraktik, i en bilverkstad, i ett kök, som arkitekt eller som problemlösningsförmåga och initiativ i företagsamhet. Barn och ungdomars arbete med att tillverka slöjdföremål minskar främlingskap för material. I pedagogiskt arbete kan arbetsinsats och det färdiga slöjdföremålet inge respekt och betydelse för miljöaspekter, hållbar utveckling, kulturella och etiska värden.

Abstrakt arbete dominerar allt mer i samhällsutvecklingen, slöjddämnet bidrar till att med kropp och sinnen uppleva och ge mening under arbetsprocesser och med det fysiska slöjdföremålet (Alexandersson, 2007). Inflytande över arbetsprocess och det färdiga slöjdföremålet skapar engagemang och mening. I slöjddämnet får barn och ungdomar omsätta tankar och känslor när de själva tillverkar ett synligt fysiskt föremål, vilket kan vara mindre vanligt i ett konsumtions-, halvfabrikats- eller cybersamhälle. Den slöjdpedagogiska utmaningen är att genom forskning utveckla och förädla kunskap om slöjdverksamhetens pedagogiska möjligheter och förtjänster ur såväl mänskligt som samhälleligt perspektiv.

Litteratur

- Alexandersson, M. (2007). How to do a thing into something? Learning sloyd through interactions with artefacts. I M. Johansson & M. Porko-Hudd (Eds.), *Knowledge, Qualities and Sloyd* (Techne series: Research in Sloyd Education and Crafts Science A:10/2007, 5–18). Vasa, Finland: Åbo Akademi University, Faculty of Education.
- Anttila, P. (1993). *Käsityön ja muotoilun teoreettiset peruseet*. Porvoo: WSOY
- Berge, B.-M. (1992). *Gå i lära till lärare. En grupp kvinnors och en grupp mäns inskolning i slöjdlärarkyrket* (Akademiska avhandlingar vid pedagogiska institutionen, 33). Umeå: Umeå universitet.
- Borg, K. (2001). *Slöjddämnet: intryck – uttryck – avtryck* (Linköping Studies in Education and Psychology, 77). Linköping: Linköpings universitet.
- Borgen, J. S. (1997). *Kunnskapens stabilitet og flyktighet. Om forholdet mellom amatører og professionelle i kunstfeltet*. Bergen: universitetet i Bergen. Det historisk-filosofiske fakultet.
- Cygnæus, U. (1861). *Förslag rörande folkskoleväsendet i Finland, enligt Kejsrerliga senatens uppdrag i underdånighet afgifna*. Helsingfors: Kejsrerliga Senatens tryckeri.
- Dunfeldt Aagård, M. (1996). Duodji og identitet. I L. Lindfors & J. Peltonen (Red.), *Slöjdkompetens i nordisk kultur. Del II* (Techneserien: Forskning i slöjdpedagogik och slöjdvetskap, B:1/1996), (ss. 54–67). Vasa: Åbo Akademi, Institutionen för lärarutbildning.

- Gulliksen, M. (2006). *Constructing a formbild – An inquiry into the dynamical and hierarchical aspects of the hermeneutical filters controlling the formbild construction in design education situations* (PhD thesis 25). Oslo: Arkitektur- og designhøgskolan.
- Halvorsen, E.-M. (1996). *Kulturarv og kulturarvoverføring i grunnskolan med vekt på den estetiske dimensjonen. En begreps- og erfaringsanalyse med et didaktisk perspektiv* (Akademisk avhandling, Det utdanningsvitenskaplige fakultet). Oslo: Universitetet i Oslo.
- Helgadottir, G. (1997). *Art and Craft teachers' curriculum identity as reflected in life histories*. Vancouver, Canada: University of British Columbia.
- Illum, B. (2004). *Det manuelle håndvaerksmæssige og læring – processens dialog* (Akademisk avhandling). København: Københavns Pædagogiske universitet.
- Johansson, M. (2002). *Slöjdpraktik i skolan – hand, tanke, kommunikation och andra medierande redskap* (Göteborg Studies in Educational Science, 183). Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Johansson, M. (2006). The work in the classroom for sloyd. *Journal of Research in Teacher Education*, 2–3/2006, 153–171.
- Johansson, M. (2008a). Att tänka med nålen i hand – medierande redskap i slöjdpraktik. Ingår i H. Rystedt & R. Säljö (Red.), *Kunskap och människans redskap: teknik och lärande*, s. 263–276. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, M. (2008b). Kommunikation i skolans slöjdpraktik. Ingår i K. Borg & L. Lindström (Red.) *Slöjda för livet – om pedagogisk slöjd*, s. 145–157. Stockholm: Lärarförbundets förslag.
- Johansson, M. & Hasselskog, P. (2008). Slöjdämnet efter millennieskiftet. Ingår i K. Borg & L. Lindström (Red.) *Slöjda för livet – om pedagogisk slöjd*, s. 15–28. Stockholm: Lärarförbundets förslag.
- Johansson, M. & Illum, B. (2008). Vad är tillräckligt mjukt? Kulturell socialisering och lärande i skolans slöjdpraktik. (manus)
- Kankare, P. (1997). *Teknologian lukutaidon totetumiskonteksti pesuskoulun teknisessä työssä*. Turun yliopiston julkaisusarja, sarja C, osa 139. Turku: Turun yliopisto
- Kjosavik, S. (1998). Fra ferdighetsfag til forming. Utviklingen fra tegning, sløyd og håndarbeid til forming sett i et læreplanhistorisk perspektiv (Akademisk avhandling, Det utdanningsvitenskaplige fakultet). Oslo: Universitetet i Oslo.
- Kojonkoski-Rännäli, S. (1998). *Ajatus käsissämme. Käsityön käsitteen merkitysisällön analyysi*. Turun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta, julkaisusarja A:185. Turku: Rauman opettajankoulutuslaitos.
- Kragelund, M. (1996). *Opdragende håndarbejde* (Akademisk avhandling, Institut for æstetiske fag og mediepædagogik). København: Danmarks lærehøjskole.
- Lepistö, J. (2004). *Käsityö kasvatuksen välineenä. Seurantatutkimus opiskelijoiden käsityötä koskevien käsitysten jäsentyneisyydestä ennen luokanopettajakoulutuksen käsityön peruskurssin opintoja ja niiden jälkeen*. Turun yliopiston julkaisusarja, sarja C, osa 219. Turku: Turun yliopisto
- Lindfors, L. (1992). *På väg mot en slöjdpedagogisk teori. Paradigmutveckling och kunskapsbehållning – sammanfattning av tre studier* (Akademisk avhandling, Rapporter

- från Pedagogiska fakulteten, 34/1991). Vasa: Åbo Akademi, Institutionen för lärarutbildning/Institutionen för pedagogik.
- Lindfors, L. (1995). Om paradigmatveckling i slöjdpedagogisk forskning. I L. Lindfors & J. Peltonen (Red.), *Slöjddkompetens i nordisk kultur. Del I* (Techne serien: Forskning i slöjdpedagogik B:1/1995, 16–39). Vasa: Åbo Akademi. Institutionen för lärarutbildning.
- Lindfors, L. (1997). *Slöjdfostran i kulturkampen. Del IV. Positionsbestämning av slöjdpedagogisk forskning. Analyser av lärdomsprov vid Åbo Akademi.* (Rapporter från Pedagogiska fakulteten, nr 14/1997). Vasa: Åbo Akademi. Institutionen för lärarutbildning.
- Lindfors, L. (1999). *Sloyd Education in the Cultural Struggle. Part III. An outline of a sloyd educational theory.* (Reports from the faculty of education, no 4/1999). Vasa: Åbo Akademi University. Department of Teacher Education.
- Lindström, L., Borg, K., Johansson, M. & Lindberg, V. (2003). *Kommunikation och lärande i slöjdpraktiker.* Forskningsprogram, svenska Vetenskapsrådet.
- Malmberg, E. (1995). Att upptäcka systemnätverk i edukativ slöjd. Analyser av elevens slöjdhandlingar i en kontext. En paradigmatvecklande ansats (Akademisk avhandling, Vasa, Institutionen för lärarutbildning). Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Malmberg, K. (2002). *Knyppling – ett hantverk med spets. Om kvinnor och knyppling i estlandssvensk tradition* (Akademisk avhandling) Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för hushållsvetenskap.
- Metsärinne, M. (2003). *Teknisen käsityön visio-opetus ja –oppiminen.* Turun yliopiston julkaisusarja. Sarja C, osa 198. Turku: Turun yliopisto.
- Moreno Herrera, L. (1998). *Cuban Sloyd. An evolutionary approach: Theoretical perspective and empirical contribution* (Akademisk avhandling, Vasa, Institutionen för lärarutbildning). Åbo: Åbo Akademi University Press.
- Myndigheten för skolutveckling. (2007). *Slöjd. En samtalsguide om kunskap, arbetssätt och bedömning.* Stockholm: Liber.
- Nygren–Landgårds, C. (2000). *Educational and teaching ideologies in sloyd teacher education* (Akademisk avhandling, Vasa, Institutionen för lärarutbildning). Åbo: Åbo Akademi University Press.
- Nygren–Landgårds, C. (2003a). Företagsamhetsfostran och slöjdundervisning. Ingår i J. Sandven *Fagkultur og kernefaglighed. Dokumentasjon fra NordFo-symposium Fredriksberg Seminarium 2.-6. oktober 2002.* Notodden: NordFo
- Nygren–Landgårds, C. (2003b). *Skolslöjd nu och då – men vad sen?* Rapport från Pedagogiska fakulteten, nr 5/2003. Vasa: Åbo Akademi. Pedagogiska fakulteten.
- Nygren–Landgårds, C. (2003c) Slöjdpedagogisk forskning – en diskussion om helhetsuppfattning och fokusering. Ingår i J. Sjöberg, H. Andersson & O. Björkqvist *Läraren och pedagogiken.* Festskrift tillägnad Sven-Erik Hansén. Vasa: Åbo Akademi. Pedagogiska fakulteten
- Nykvist, A. (2008). Slöjdpedagogiskt center i Vasa. I *Meddelanden från Åbo Akademi*, Nr 2, 1.3.2008, s. 12–15.

- Peltonen, J. (1995). The problem of the difference between craft and prevocational education in primary education. Ingår i J. Lasonen & M.-L. Stenström (red.) *Contemporary issues of occupational education in Finland*. Jyväskylä: Institute for Educational research University of Jyväskylä.
- Peltonen, J. (1999). Slöjdekultur och slöjdpedagogik. En vetenskapsteoretisk betraktelse. *Nordisk Pedagogik*, 19(2), 67–77.
- Porko-Hudd, M. (2005). *Under ytan, vid ytan och ovanför ytan. Analys av tanken bakom tre läromedel i slöjd* (Akademisk avhandling). Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Salomon, O. (1893). Salomon. Tal. *Tankar om slöjd, uppfostran och lärarebildning. Tal hållna vid läroanstalterna på Nääs*. Stockholm: F. & G. Beijers Bokförlagsaktiebolag.
- Sjögren, J. (1997). *Teknik – genomskinlig eller svart låda? Att bruka, se och förstå – en fråga om kunskap* (Linköping Studies in Art and Science, 154). Linköping: Linköpings universitet.
- Skolverket, (2005). *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003. Ämnesrapport Slöjd*. Stockholm: Fritzes.
- Suojanen, U. (1997). Slöjd som en del av hållbar utveckling. I Seitamaa-Hakkarainen, P & Uolila, M. (Red.), *Produkt, Fenomen, Upplevelse* (s. 73–87). (Techne series: Forskning i slöjdpedagogik och slöjdvetenskap, B:3/1997). Helsinki: University of Helsinki, Faculty of Education.
- Suojanen, U. (2000). Slöjd och samhällsförändring. I Suojanen, U. & Porko-Hudd, M. (Red.) *World-Wide Sloyd* (s. 65–98). (Techne Series Forskning i slöjdpedagogik och slöjdvetenskap. B: 8/2000). Vasa: Åbo Akademi, Institutionen för lärarutbildning/Enheten för slöjdpedagogik och huslig ekonomi.
- Suojanen, U. (1999). Slöjdens möjligheter att stödja fostran till företagsamhet. I Porko, M. (Red.), *Slöjd i informationssamfundet – konflikt eller konsensus* (s. 27–36). (Techne serien: Forskning i slöjdpedagogik och slöjdvetenskap, B:6/1999). Vasa: Åbo Akademi, Institutionen för lärarutbildning/Enheten för slöjdpedagogik och huslig ekonomi.
- Svenska akademiens ordbok. (1981). *Ordbok över svenska språket* (Tjugoåttonde bandet, Sluvra – Solanin). Lund: Svenska akademien, Gleerup.
- Säljö, R. (2008). Den materiella kulturen och vårt kunskapande. I K. Borg & L. Lindström (Red.) *Slöjda för livet – om pedagogisk slöjd*, 11–14. Stockholm: Lärarförbundets förlag.
- Thorbjörnsson, H. (2008). Svensk skolslöjd – en internationell framgång. I K. Borg & L. Lindström (Red.) *Slöjda för livet – om pedagogisk slöjd*, 40–50. Stockholm: Lärarförbundets förlag.
- Virta, K. (2005). *Kindergarten, sloyd and classroom teacher trainees' self-directed learning, metacognitive regulation and web-based support*. Turun yliopiston julkaisusarja. Turun yliopiston julkaisusarja, sarja C, osa 286. Turku: Turun yliopisto.